

**Dom André Louf, O.C.S.O.
(1929-2010)**

**SZENT BRÚNO
ÉS
A KARTHAUZI KARIZMA NAPJAINKBAN**

Dom André Louf 1929-ben született a belgiumi Louvain-ben, és nagyon fiatalon, 1947-ben lépett be a Mont-des-Cats-i trappista apátságba, a Lille-i egyházmegyében. Ideiglenes fogadalmát 1949-ben, ünnepélyes fogadalmát pedig 1954-ben tette le. A közösség 1963-ban, mindössze 33 évesen, apáttá választotta, és 35 évig vezette a kolostort, majd 1997-ben lemondott. Ezután remeteként élt a Sainte-Lioba bencés kolostor közelében, Simiane-Collongue-ban, Aix-en-Provence egyházmegyében. Nem sokkal halála előtt visszatért apátságába, ahol 2010. július 12-én, Szent Benedek ünnepét követő napon halt meg.

Sok éven át szerkesztője volt a *Collectanea Cisterciensia* című szerzetesi lelkeségi folyóiratnak. A lelkiélettről szóló számos cikk és szakkönyv szerzője, többek között : *Seigneur, apprends-nous à prier; Seul l'amour suffit; La voie cistercienne; Introduction à la vie spirituelle; Au gré de sa grâce : propos sur la prière; La grâce peut davantage : accompagnement spirituel*. Fáradhatatlanul támogatta a szerzetesi ökumenizmust, szír és orosz nyelvből fordította a keleti lelkeség fő műveit. Lefordította honfitársa, Ruusbroec összes művét is.

Jól ismerte a karthauzi hivatás és annak sajátosságait; többször is kísértésbe esett, hogy karthauzi legyen. Remete korszakában rendszeresen látogatta a Serra San Bruno karthauzi kolostort, és a Grande Chartreuse rendkívüli gyóntatója volt.

Ez a kis terjedelmű, de értékes tanulmány először a *Documents Épiscopat, Bulletin du Secrétariat de la Conférence des Évêques de France*, no. 12-13, számában, 2001 szeptemberében, Szent Brúnó halálának kilencszázadik évfordulója alkalmából jelent meg.

I. SZENT BRÚNO

Jövő októberben a Karthauzi Rend alapítója, Szent Brúnó halálának kilencszázadik évfordulóját ünnepli. Az első karthauzi 1101. október 6-án hunyt el calabriai remeteségének békéjében. Utolsó szavai a Szentháromságba vetett hit megvallása voltak, amelyet társai jámboran átírtak és részben átörökítettek egy enciklikában, amelyet temetési tekercséhez csatoltak. Brúnónak ezek az utolsó szavai ma annál is értékesebbek, mert a szent kevés írást hagyott hátra.

Brúnó elvesztése fájdalmas pillanat volt, nemcsak társai számára Kalábriában, hanem karthauzi testvérei számára is, akik, Rómába távozása óta, mindig is remélték, hogy viszontláthatják őt. Azok számára, akik személyesen ismerték, "a mélységes józanész embere", "páratlan atya" és "tökéletes lelki vezető" volt. Mindezek a dicséretok azonban nem homályosították el azt a mindenekfelett becsült tényt, hogy egyszerű szerzetes volt: a remeteség temetőjébenⁱⁱ testét közvetlenül a földre temették, ahogyan az a karthauzi szerzeteseknél még mindig szokásⁱⁱⁱ. 1514-ig kellett várni, hogy Louis Aragon bíboros elérje a *vivae vocis oraculo* szentté avatását, amelyet ugyanezen év november 1-jén ereklyéinek felmagasztalása, majd 1623-ban ünnepnapjának a római breviáriumba való felvétele követett^{iv}.

Kölni Szent Brúnó elsősorban személyes életútján keresztül nyomta rá bélyegét az általa életre hívott rendre. Ez a történet valójában két részből áll, amelyeket egy törés választ el egymástól. Ötvenéves kora körül Brúnó, meglehetősen váratlanul, szakított az egyetemi tanítással az egyház külső szolgálatára szentelt étellel, és magányt keresve elindult, hogy kizárólag az imádság és az Istennel való bensőséges kapcsolat életének szentelje magát. Ez annál is váratlanabb volt azok számára, akik kívülről látták fejlődését, mivel kortársai akkoriban azt várták, hogy elfoglalja a reimsi érseki széket, ahol lelkipásztori szolgálatával koronázza meg azt a szellemi apostolkodását, amelyből korának legjobb elméi részesültek.

Ugyanis Brúnó, aki 1030 körül született Kölnben, fiatalemberként Reimsbe vándorolt, amely akkoriban a Nyugat egyik leghíresebb karának számított, ahol élete nagy részét az egyetem árnyékában töltötte, tanulva majd tanítva, tanítványai közé századának számos nagyszerű emberét számítva: Tanítványai között volt Anselme de Laon, aki Abélard tanára lett; talán Hugó, Grenoble későbbi püspöke, akinek Chartreuse pusztaságát köszönhette; és Eudes de Châtillon, a későbbi II. Urbán pápa, aki hiába próbálta szorosabban bevonni őt pápai szolgálatába.

Egy, a reimsi egyházat megrázó válság végén, mely Brúnót drasztikusan szembeállította a simóniában vétkes, Manasses érsekkel, aki megfosztotta hivatalától és száműzte az egyházmegyéből, Brúnó végleg a magányos élet mellett döntött. A szóban forgó válság kétségtelenül beérlelte azt a vonzalmat, amelyről tudjuk, hogy már egy ideje munkálkodott a szívében. Egy tőle fennmaradt levélben, amelyet Kalábriából küldött, ahol II. Urbán hagyta őt visszavonulni, Raoul le Verd-nek, egykori diáktársának, aki Reims prépostja lett, megemlíti azt az elhatározást, amelyet hárman – Brúnó, Raoul le Verd és Foulcoi le Borgne – egy éjszakai együttlét során hoztak, egy bizonyos Ádám kertjében, akinél Brúnó akkoriban lakott. A jelenet 1080 körül játszódhatott. Brúnó már azon volt, hogy magányba vonuljon, amikor

váratlan körülmények arra kényszerítették, hogy átmenetileg elhalassza terve végrehajtását. Sajnos ez a késedelem két társa számára végzetesnek bizonyult, ahogy ő maga fogalmazott: "a bátorság kihűlt, a lelkesedés eltűnt" (Levél Raoul le Verd-nek, 13).

Így tervét csak valamivel később, már az ötven körül járva tudta csak megvalósítani ismét két barátja kíséretében, miután visszautasította a püspöki kinevezést, amelyet a jó reims-i nép követelt. Minden bizonnyal, Brúnónak már akkor is volt egy megsejtett elképzelése arról, hogy milyen magányos életet szeretne élni.

Mindenütt új közösségek virágoztak fel, amelyek a lehetséges szerzetesi tapasztalatok teljes skáláját képviselték. Nem teljes remetéskedésre tett kísérlet felé fordult: Brúnó egész életében soha sincs társak nélkül. Így hát egy apáthoz és egy közösséghez fordult, akik már neves reformerek voltak: Molesmes-i Szent Róbert beöltözteti szerzetesi ruhába. Molesmes szerzetesei azonban szigorú cönobiták voltak, akik Szent Benedek Reguláját követték. Néhányan közülük később megalapították Cîteaux-t és a cisztercieket, egy ugyancsak cönobita életformát. Brúnó tehát valami mást keres. Molesmes-i Róbert felhatalmazta, hogy a környező vidékre, Sèche-Fontaine-be vonuljon vissza, minden bizonnyal azzal a szándékkal, hogy ott remetelakokat építsen, a karthauzi sivatag első körvonalait. De ez nem felelt meg egészen Brúnó intuíciójának. Talán a molesmes-i cönobiták túl közel voltak, és nem tartották kellőképpen tiszteletben a magányát? Vagy talán kihaltabb sivatagra vágyott, mint amelyet a Champagne szélén fekvő hegyek szelíd, erdős lankái nyújtani tudtak. Mindenesetre Brúnó és társai a Dauphiné felé vették az irányt, ahol egyik, már korábban említett tanítványa, Grenoble-i Hugó éppen akkor foglalta el Grenoble püspöki székét. És maga Hugó volt az, aki 1084. június 24-én, Keresztelő Szent János napján hat társával elvezette a Chartreuse hegység sziklás lejtői közé ékelődött völgy túlsó végébe, ahol felépítették első faházaikat, még távolabb és magasabban, mint ahol a Grande Chartreuse épületei ma állnak, és ahonnan néhány évtizeddel később egy lavina, amely több testvér halálát okozta, elűzte őket²⁴.

Brúnó kevés kifejezett részletet közölt arról, hogyan szerveződött ez a magányos élet a gyakorlatban, de feltételezhetjük, hogy a meglehetősen szigorú magányos élet és a közösségi élet bizonyos elemeinek harmonikus ötvözése már akkoriban is az élet rendje volt, és pontosan Brúnó személyes tervét képviselte. Amikor néhány évtizeddel később Guidó írásba foglalta a közösség szokásait, azt akarta rögzíteni, "amit mi csinálni szoktunk", olyan szokásokat, amelyek kétségtelenül magára Brunóra vezethetők vissza.

Brúnónak hogyan jutott eszébe egy ilyen terv? Az akkori latin szerzetességet nemigen inspirálta más, mint Szent Benedek Regulája, amely néhány évszázada gyakorlatilag az egyetlen szerzetesi Regulává vált. Nos, ez a Szabály szigorúan cönobita, még akkor is, ha Benedek nem ismeri a remete életet, hiszen maga is gyakorolta azt, mielőtt kolostorokat alapított, és még akkor is, ha diszkrétan nyitva hagy egy ajtót azok előtt a szerzetesei előtt, akik ebben az irányban szeretnének elköteleződni, de csak hosszú, cönobita környezetben való felkészülés után. Ráadásul úgy tűnik, hogy Szent Benedek a remeteéletet csak annak szélsőséges formájában ismerte, a teljességgel Istenre és magára hagyott, teljes visszavonultságban élő magányos életet.

A 11. században a szerzetesi életet jellemző alapítások és "új közösségek" sokaságában a kifejezetten remete alkotóelem különböző formákban visszanyerte jogait. A legtöbb ilyen alapítvány visszatalált a valóságos magányhoz, távol a lakott központoktól. Néhány remete kis kolóniákba is tömörült, ahol a magány szigorát a hasonló gondolkodású testvérek jelenléte enyhítette. Néhány évtizeddel Brúnó előtt egy vándorló remete, Szent Romuald több ilyen típusú kolostorral tarkította Itáliát, amelyek közül a leghíresebb, az Arezzo melletti Camaldoli kolostor adta a nevét egy szerzetescsaládnak, amely a mai napig fennáll.

Szent Benedeken túlra visszanyúlva a nyugati szerzetesség tehát a keletről örökölt formákat elevenítette fel, amelyet még mindig a bölcsőjének tekintett.

Guidó, a karthauzi kolostor törvényhozója, úgy tűnik, jól ismerte ezt az leszarmazási vonalat. Amikor összeállította az ott gyakorolt szokások gyűjteményét, Szent Benedek mellett kifejezetten hivatkozott Egyiptom és Palesztina ősi atyáira: (thébai) Pálra, Antalra és Hilarionra. Még meglepőbb, hogy éppen akkor, amikor az első karthauzi szerzetesek észak felé terjedtek, Saint-Thierry Vilmos, egy korábbi bencés apát, aki később cisztercita lett, a francia Ardenneknben lévő nemrégiben alapított Mont-Dieu-beli testvérekhez, mint olyanokhoz fordult, mint akik "a Kelet fényét (*Oriente lumen*) és az egyiptomi szerzetesek ősi buzgalmát hozták a Nyugat sötétségébe és Gallia hidegébe, nevezetesen a magányos élet példáját, amely az égi életre emlékeztető életforma" (Aranylevél, 1,1).

Brúnó csak néhány évig tartózkodott Chartreuse-beli testvérei között, amíg II. Urbán, pápává lett egykori tanítványa fel nem kérte, hogy segítsen néhány szinódus vagy zsinat előkészítésében. Brúnó eleget tett a kérésnek, de soha nem érezte magát otthonosan a pápai udvarban. Néhány testvér elkísérte őt, és a pápa, aki tisztában volt azzal, hogy a magányt kedvelik, felajánlotta nekik a romba dőlt Diocletianus fürdőjének viszonylagos magányát. Miután végül visszautasította a pápának a Reggio-calabriei érseki székre vonatkozó ajánlatát, Brúnó engedélyt kapott a pápától, hogy ott visszavonuljon egy újabb magányba, egy másik remeteteleptől kissé távolabb, ahol Kalábriában és Chartreuse-ben élő testvérei szeretetétől körülvéve fejezhette be napjait, akik soha nem szüntek meg úgy tekinteni rá, mint tervük kezdeményezőjére és igazi atyjukra.

Hogy mit gondolt maga Brúnó arról a fajta szerzetesi életről, amelyet mindenütt terjesztett, ahol csak járt, azt két levélben olvashatjuk, amelyeket a hagyomány tőle őrzött meg. Az elsőt, amelyet már említettünk, Raoul le Verd-nek, a reimsi székesegyházi káptalan akkori prépostjának címezte, hogy emlékeztesse őt arra a fogadalomra, amelyet egykor együtt tettek; a másodikat a Chartreuse-ben maradt testvéreinek küldte, akiket arra biztatott, hogy tartsanak ki hivatásukban. Ahhoz, hogy teljes mértékben megértsük a karthauzi remeteség alapvető intuícióját, Brúnó e két leveléhez hozzáadhatunk egy harmadikat is, ez Guidó levele, amely a magányos élet dicséretét zengi, és amelyet egy névtelen barátunk címzett, akit igyekszik meggyőzni, hogy csatlakozzon hozzá.

A karthauzi élet leírására Brúnó kétszer is a virrasztás képét használja: ez az élet az *excubiae divinae*-ben, az isteni virrasztásban összegződik. Ezzel Brúnó kiterjeszti az éjszakai ima Jézus példájából tanult gyakorlatát, amely mindig is fontos elem volt, és különösen is kedves volt a magányban élők szívének. Nem felel-e meg Jézusnak, egy döntő

életpillanatában, kifejezetten megfogalmazott kívánságának: "Nem tudtok egy órát velem virrasztani?" Brúnó ennek a virrasztásnak a célját is meghatározza: a karthauzi, testvéreivel együtt, "szent és kitartó őrseget tart, várva ura visszatérését, hogy amint megérkezik, megnyisson számára". Az evangéliumi utalás áttetsző. Azonnal kijelöli a magányosok különleges helyét az Egyház útján. Ma, nem ok nélkül, azt mondanánk, hogy ennek az útnak a középpontjában áll. A Brúnó által használt eszkatológiai kép azonban lehetővé teszi számunkra, hogy pontosabban fogalmazzunk: a remete az idők folyamán kibontakozó út elején is, úgyszólván az élén áll, mivel azzal a különleges küldetéssel van megbízva, hogy titokzatos módon "sietesse Isten napjának eljövételét" (2Pét 3,12).

Egy másik, szintén kétszer használt kép ugyanezt a szellemi valóságot sugallja: a kikötő képe. A világtól való eltávolodással a remete már biztonságos kikötőbe érkezett. "Elmenekült e világ viharos hullámai elől, ahol veszélyek és hajótörések bőven vannak", és "egy rejtett kikötő csendes nyugalmaiban és biztonságában" (2, 2) telepedett le. Mindegyik kifejezésnek nagyon pontos – ma úgy mondanánk, "szakmai" – jelentése volt az akkori szerzetesi szókincsben. Nézzünk meg közülük kettőt.

Először is, a kikötőt úgy írják le, hogy *tutus et quietus*. Ezek a kifejezések a *quies* (*quiescere, quietus*) gyökből származnak, és olyan valóságokra utalnak, amelyek jellemzőek arra, amit ma szigorúan szemlélődő életnek nevezünk. Erre később még visszatérünk, mert a *quies-nyugalom* kifejezés a karthauzi tapasztalat egyik lényeges elemét jelöli. Ezt a nyugalmat vagy "csendet" mindenekelőtt annak a helynek tulajdonítják, ahol a karthauzi sivatag létrejön. Amikor Brúnó erről beszél, nem a Dauphiné béli Alpok szigorú fenségére gondol, amelyhez a középkor érzékenysége kevés vonzalmat érzett, hanem a Kalábriában felfedezett síkságok és szelíd dombok gyönyörű harmóniájára, amelyet Brúnó szívesen ír le: "Kellemes fekvése, egészséges és mérsékelt levegője... hatalmas és kecses síkságot alkot, amely a hegyek között húzódik, zöldellő rétekekkel és virágokkal tarkított legelőkkel". És hozzáteszi: "Hogyan is lehetne leírni a minden oldalról szelíden emelkedő dombok látványát, és az árnyas völgyek rejtekét, ahol folyók, patakok és források bőségesen folynak? Nem hiányoznak se öntözött kertek se változatos és bőséges gyümölcsű fák" (1, 3). A környezetnek ez a nyugalma csak azért van, hogy elősegítse a belső nyugalmat, amelyben Isten megmutatkozik és Krisztussal találkozunk. Később Guidó a magányos életről szóló levelében (5.) a magányos szívnek ezt az irányultságát egy egyszerre egyszerű és nagyon jól eltalált formulába sűrítette: a karthauziaknak *Christo quietus-nak* kell lenniük: nyugalma mindenestül Krisztusra irányul.

A másik "szakkifejezés" a kor kontemplatív szókincsében, amellyel ismét találkozunk írásaiban, a *statio*, az állás ténye, amely az állandóságra utal egy olyan helyen, amelyet az ember a lehető legkevésbé hagy el, és arra az ősi testtartásra, amelyet az imádságra tartottak fenn: az ember állt, hogy imádkozzon. Ha a nyugalmat ilyen gondosan teszik hozzáférhetővé és tartják fenn, az az imádságra való tekintettel történik. Amúgy ezt a kifejezést egy másik kifejezéssel együtt használják és váltogatják, amely csak látszólag jelenti az ellenkezőjét: *sessio*, a cella magányában való ülés. Guidó is használja, nagyon határozottan utalva a Siralmak 3,28-ból vett idézetre, amely mindig is a magányos és csendes életre volt fenntartva.

A *quies-nyugalom* kifejezés egy másik, ugyancsak gyakori jelzőre utal: ez a csend biztosítja a *sanctum otium-ot*, a *szent szabadidőt*, amely szintén teljes mértékben Isten és az

imádság rendelkezésére áll. Brúnó egy különösen szerencsés szójátékot kölcsönöz Szent Ágostontól, amely eleve eloszlát minden kétértelműséget, amit egy ilyen kifejezés rejthetne: ez egy *otium negotiosum*, tevékeny szabadidő; és amennyiben tevékeny, mégis meg kell maradnia *quieta actio-nak*, békében folyó tevékeny életnek. Ágoston már a maga korában is szembeszállt azokat, akik irigyelték őt e rendelkezésére álló szent szabadidő miatt: "Senki se irigyelje – írta – a szabadidőmet, *quia meum otium magnum habet negotium*, a szabadidőm élénk tevékenységet takar" (Levelek, 213, 6).

A magányban élő számára nem annyira kétkézi vagy lelkipásztori tevékenységről van szó, mint inkább arról a belső munkáról, amelyet minden másnál jobban kedvel. Ez az imádságban csúcsosodik ki, de táplálkozik az összes szerzetesi gyakorlatból, amelyek között kiemelt helyet foglal el Isten Igéjének szorgalmas tanulmányozása, amit megkönnyít a nap pontos megszervezése, amelyben e gyakorlatok mindegyike egymás után, a megelőzőkre támaszkodva kapja meg a főszerepet. A karthauzi élet, írja Guidó, "szegény és magányos élet [...] szilárd a próbákban [...] szerény a sikerben, [...] józan az életben, egyszerű az öltözködésben, visszafogott a nyelvben, erkölcsében erényes, méltó a legnagyobb vágyakra, mert semmit sem kíván [...] a kereszt iránti hűségből bőjtől, testi szükségből étkezésekhez járul, mindkettőt a legtökéletesebb mértékkel szabályozva [...] az olvasásnak szenteli magát, és a vallásos és elismert tekintélyű könyveket részesíti előnyben, és sokkal jobban figyel az értelem velőjére, mintsem a szavak habzására [...] olyan sok feladatot oszt magára, hogy gyakrabban találja magát időhiányban, mint változatos elfoglaltságban, gyakrabban panaszkodik az őt becsapó órára, mint a munka unalmára". És Guidó ezt a hosszú felsorolást – amelyet nekünk le kellett rövidítenünk – azzal fejezi be, hogy megismétli Ágoston szójátékát: *sic est continua in otio, quod numquam est otiosa*, minden tevékenységtől szabadon, soha nem tétlenkedünk (3, 4).

Ez az intenzív tevékenység azonban mindig magányban zajlik. Nem jár együtt sem kifelé irányuló intellektuális tevékenységgel, amelyet Brúnó tudatosan elhagyott, sem az egyházi lelkipásztori felelősséggel, amelyet Brúnó el akart kerülni, illetve amelyet elutasított, s amelyről barátját, Raoul le Verd-et, a reimsi érsekség kancellárját próbálta lebeszélteni. Brúnónak nincsenek aggályai ezzel kapcsolatban. Sőt, úgy tűnik, azonosítja a lelkipásztori tevékenységet a vele szinte szükségszerűen együtt járó sok gonddal, és azokkal a világi ambíciókkal, amelyeket titokban táplálhat. Kétségtelenül termékenyebb – ismeri el –, mint Lea, aki több gyermeket adott Jákobnak, mint Ráhel, aki mindazonáltal a szebb és a nyájasabb volt. Brúnó ezt az allegorikus értelmezést Nagy Gergelytől kölcsönzi, aki számára a szigorúbb szemlélődő élet időszaka törvényszerűen követi az apostoli szolgálat időszakát (Lelkipásztori szabály, 1, 11). "A szemlélődés fiai valóban ritkábbak, mint a cselekvés fiai" – írta – "Józsefet és Benjámint mégis jobban dédelgeti apjuk, mint többi testvérüket". Ebben az összefüggésben nem járunk messze egy óvatos utalástól az evangéliumnak arra a szakaszára, amely az atyák szemében emblematisz a szemlélődőélet értékére vonatkozólag; és valóban, Brúnó így zárja gondolatát: "Ez a jobbik rész, amelyet Mária választott, és amelyet nem vesznek el tőle".

Ráadásul a karthauzi kolostor alapítója számára az egyetemi tanszék hátrahagyása, ahol tanár volt, azt jelentette, hogy csatlakozik egy másik tanszékhez, amely előtt most tanítvány lett, de amelynek tanítása túlmutat mindenben, amit az emberi tudás nyújthat. Kétségtelenül a

saját, Krisztus iránti szeretetből elhagyott egyetemi pályafutására gondol Brúnó, amikor a karthauzi életet egy másfajta iskola képében mutatja be, ahová azok ülnek be, akik Krisztus tanítványává akarnak válni, hogy magától a Szentlélektől tanulják meg a mindenestül isteni filozófia titkait. Mindazonáltal magáévá teszi a nagy Hagyomány visszatérő témáját, amely a teljes mértékben Isten keresésének szentelt életet tekintette az "igazi filozófia" leginkább lényegre törő formájának. "Ki nem látja, milyen hasznos és édes – írta egykori reimsi diáktársának –, Krisztus iskolájában maradni a Szentlélek vezetése alatt, hogy megtanuljuk az isteni filozófiát, amely egyedül adhat igazi boldogságot?" (1, 10).

Brúnó a Szentlélek által alkalmazott pedagógiai módszerről a Chartreuse-i testvérekhez írt levelének egy szakaszában fellebbenti a fátyol egy szegletét. Ott, ahol különösképpen a közösség laikus testvéreinek csoportjához fordul, akiknek többsége írástudatlan világi volt, és ezért általában elestek a Szentírás olvasásától, amit egyébként Brúnó annyira kedvelt. De ezen ne múljék! Még ha ezek a testvérek a betűket nem is ismerték, olyan belső tanítás jutott osztályrészükül, amelyet közvetlenül a Lélektől kaptak, olyan bölcsesség elsajátítása céljából, amelyet a kolostor tanultabb szerzetesei nem irigyelhetek volna. Érdemes idézni ezt a szöveget, amely talán az egyetlen ebből a korból, amelyet a laikus testvérek állapotának szenteltek: "Rólatok, szeretett laikus testvéreim [...] Örvendünk mi is, hiszen, bár a betűk tudományát nélkülözik, a hatalmas Isten saját ujjával írja szívetekbe nem csupán a szeretetet, hanem szent törvényének ismeretét is. Tettekkel mutatjátok meg ugyanis, mit szerettek és mit ismertek. Amikor ugyanis törekvéssel teljes figyelemmel gyakoroljátok az igaz engedelmességet – ami Isten parancsainak teljesítésében áll, s ami minden lelki fegyelemnek kulcsa és pecsétje, és sosem létezhet nagy alázat és igazi türelem nélkül, amihez mindig csatlakozik az Úr, tiszta szerelme s az igaz szeretet – nyilvánvaló, hogy bölcsen gyűjtitek be az isteni Szentírás édes és éltető gyümölcsét." (2, 3). Ez a szöveg figyelemre méltó: a helyesen vezetett szemlélődő életben a Szentlélek belső tanítása betöltheti az olvasásból, sőt a Szentírás *lectio*-jából merített tanítás helyét.

De csak azok érthetik meg és beszélhetnek róla, akik ténylegesen elhívást kaptak erre, és akik vállalták az ár megfizetésének kockázatát. Brúnó tökéletesen tisztában van azzal, hogy nem minden megkeresztelt van meghívva arra, hogy ilyen szigorú, minden szétszórtságot kizáró sivatagban kövesse Krisztust. Nem elég akarni, hogy valaki remetévé válhasson. Ha veszi a bátorságot, hogy Raoul le Verd esetében határozottan lépjen fel, ez azért van, mert úgy véli, hogy az utóbbit köti az az adósság, amelyet fogadalmával vállalt. Amikor azonban saját testvéreihez szól, Brúnó hangsúlyozza hivatásuk meglehetősen kivételes jellegét, valamint azt a kiemelkedő kegyelmet, amelyet ez Isten irántuk tanúsít, és amely szüntelen örömmre és hála kell, hogy okot adjon. Íme, így szól hozzájuk egy olyan szakaszban, amely talán felidézi bizonyos számú jelentkező emlékét, akik – tegnap, akárcsak ma – végül is kénytelenek voltak felhagyni egy mindazonáltal becsületes próbálkozással: "Örüljete tehát, drága testvéreim, áldott sorsotoknak és az isteni kegyelem rátok árasztott nagylelkűségének [...]. Örvendjete, hiszen elnyertétek egy védett kikötő nyugodt és biztos menedékét, ahová, bár sokan vágyakoznak megérkezni, s ami felé sokan tartanak nem kis erőlködéssel, mégse érik el. Továbbá sokan, miután elérték, kivettetnek belőle, mivel egyiküknek sem adatott meg onnan felülről. Tehát, testvéreim, tekintsétek bizonyos és bizonyított dolognak, hogy mindaz, aki

egy ilyen kívánatos jónak örvendett, ha valamiképpen el találja veszteni, haláláig keseregni fog rajta" (2, 2).

Brúnó nem időzik el a megpróbáltatásoknál és kísértéseknél. A csodákat, amelyeket Isten a sivatagban szokott művelni, amiket úgy említ, mint "amit a sivatag magánya és csendje a hasznosság és az isteni élvezetek terén hoz azoknak, akik szeretik", Brúnó egy híres szövegben írta le, amely ma már minden, a magányos életnek szentelt antológiának része. "Itt (a sivatagban) az erős emberek kedvükre visszavonulhatnak és elidőzhetnek magukban, amennyit csak akarnak, szenvedélyesen művelhetik az erények csíráit, és boldogan táplálkozhatnak a paradicsom gyümölcseivel. Itt felkutatják azt a szemet, melynek derűs pillantása megsebzí a Jegyest szerelemmel, melynek tisztasága megpillantja Istent. Itt tevékeny tétlenséget űznek, és nyugalmas cselekvésben pihennek meg. Itt a küzdelem fáradságáért az áhított jutalommal fizet Isten az ő atlétáinak: a békével, melyet a világ nem ismer, és a Szentlélekben való örömmel" (1, 6).

Nagy fajsúlyú szöveg, amelyben bibliai vagy a hagyományból származó képek és utalások teleszkópszerűen egymásba illeszkednek. Vegyük észre a magány harcának súlyosságára való diszkrét utalást: a harc fáradalma "erős férfiakat" és "atlétákat" igényel. Az "önmagunkba való belépés" vagy "önmagunkkal való lakozás" – ez utóbbi kifejezést ismét Szent Gergelytől kölcsönözte, aki Szent Benedekre alkalmazza (Dialógusok IV, 2, 3) – arra a belső elmélyedésre utal, amely lehetővé teszi a magányban élő számára, hogy vágyai felett örködjön, és azokat folyamatosan és békésen Isten felé irányítsa. Ebben áll az aszkézis illetve annak a sajátos erőfeszítése, aki egyedül él Istenért. Gergely a következőképpen magyarázza: "Ebben a magányban a tiszteletreméltó Benedek olyannyira önmagával lakott, hogy gondolatainak kolostorában tartotta magát, *'in quantum se intra cogitationis claustra custodivit'*" (Dialógusok IV, 2, 3). A belső összeszedettség lehetővé teszi az Istenébe szerelmes szíve megtisztítását, amelynek tekintete megsebezte az isteni Vőlegényt, aki így hajlandó viszonzásul éreztetni szeretetét, azáltal, hogy lelkébe ültetve Lelkének gyümölcseit, a békét és az örömet. Nemde azt mesélik Brúnóról, hogy ismételten rajtakapták, amint a természetben sétálva azt ismételte, ami szíve kiáltása, és kétségtelenül legkedvesebb fohásza lett: "Ó, bonitas!"

II. A KARTHAUZI KARIZMA MA

EGY REMETETELEP ÉLETE

Az evangéliumi élet karizmáját a kezdetektől fogva sokféle és változatos módzatokban élték meg. Először az aszkéták és szüzek házasságról való lemondásában öltött testet, amely már az ősegyházban is jelen volt. Az arám nyelvű egyházakban ezek a csoportok a "Szövetség fiai és leányai" nevet vették fel, a "Szövetség" kifejezés azt a különleges köteléket jelezte,

amelyet az egyház szívében a cölibátus iránti elkötelezettségükkel kötöttek. A kezdetekben tökéletesen beilleszkedtek az egyházi struktúrákba, és nem törekedtek arra, hogy elszakadjanak tőlük. A negyedik század első felében kezdtek elszigetelődni a keresztények Egyiptom sivatagjaiban vagy Kis-Ázsia hegyeiben. Szent Atanáz, Alexandria érseke, Szent Antal híres életrajzában népszerűsítette ezt az új életmódot, amelyet gyorsan lefordítottak latinra és elhoztak Nyugatra, ahol Szent Ágoston megtéréséhez vezetett.

Az első szerzetesek kétségtelenül teljesen egyedül akartak élni a sivatagban. Mégse kerülhették el, hogy ne vonzanak magukhoz tanítványokat, akik a nyomdokaikba akartak lépni. Ez volt a szerzetesi közösségek eredete, amelyek két párhuzamos módon fejlődtek. Voltak cönobita közösségek, ahol viszonylag szigorú közös életet éltek a testvérek egymás között, és voltak remete közösségek, amelyek tagjai barlangokban vagy cellákban elvonultan éltek, de rendszeres időközönként, általában vasárnaponként, összegyűltek a liturgikus megünneplésére. A negyedik század végére a szerzetesi élet mindkét formában gyorsan elterjedt az egész keresztény világban.

Keleten, úgy tűnik, túlnyomórészt a remete életet részesítették előnyben, remetetelepek formájában, amelyek Egyiptomban, Palesztinában és Kis-Ázsiában szinte mindenütt kialakultak, és amelyeket egyéni cellák csoportosulása jellemzett, amelynek lakói csak bizonyos alkalmakkor találkoztak, ahogyan azt az imént láttuk. Vagy két szakaszra osztva a szerzetesi életformát, ahol az első szigorúan közösségi, a magányos elvonulásra felkészítő szakasz volt, ahová a szerzetes a közösségi élet erényeiben való többé-kevésbé hosszú ideig tartó képzés után lépett be, ahogyan ez a szíriai nyelvű szerzetesség meglehetősen általános gyakorlatának tűnik.

Nyugaton ezzel szemben a közösségben való élet uralkodott, különösen azóta, hogy Szent Benedek szabálya a IX. században gyakorlatilag minden más, addig érvényben lévő szabályt felváltott. A XI. században azonban, mint már említettük, erőteljes remete irányzat alakult ki, először Itáliában, Szent Romuald és első tanítványai hatására, akik arra törekedtek, hogy a cönobita és remete csoportokat, sőt a magányukat soha el nem hagyó rekluzákat is egyetlen intézménybe gyűjtsenek egybe. Ugyanez a törekvés volt tapasztalható Galliában a Szent Brúnó által létrehozott élettípusban, amelyet inkább a palesztinai remetetelepek ihlettek. De mind Brúnó, mind Romuald ugyanabból a szándékból indult ki: a magányos és a testvéri életet a lehető legharmonikusabban összekapcsolni, egymás után kiaknázva az egyik és a másik erőforrásait. Amíg a kamalduli kezdetben egy cönobita, aki arra szánja magát, hogy Isten akaratának megfelelő órájában szigorúbb magányba vonuljon, a karthauzi kezdetől fogva magányos, akinél az elszigeteltség kockázatát a testvéri élet diszkrét jelenléte enyhíti.

A karthauzi kolostor azonban – hogy úgy mondjuk – más "adagolást" és más egyensúlyt is lehetővé tesz a magányos és a közösségi rendszer között. A keresztfolyosó magányában elő szerzetesek mellett, akik a nap nagy részét cellájukban töltötték, ahol az zsolozsma kis óráit ünnepelték, ettek, az Ige hallgatására és a szív imájára, valamint kétkézi munkára szentelték idejüket; a karthauzi közösséghez tartoznak a testvérek is, akiknek ugyanúgy megadatik a személyes magány és ugyanabban a szemlélődő irányultságban részesednek, mint az atyák, mégis arra hivatottak, hogy cellájukat elhagyva, a kolostorban folyó tevékenységeknek szenteljék magukat és biztosítsák a közösség működését. Az utóbbiak közül egyesek végleges

fogadalommal kötelezik el magukat (*conversus*), míg mások csak ígérettel és kölcsönös szerződéssel (*donatus*). Ez utóbbiak így olyan egyensúlyra találhatnak, amely jobban megfelel beállítottságuknak vagy egészségi állapotuk által megszabott lehetőségeinek.

A Rendnek szinte a kezdetektől fogva van női ága is, amely jelenleg két francia, két olasz, és egy spanyol kolostorból áll¹. A karthauzi apácák életét ugyanaz a szigorúan szemlélődő irányultság jellemzi, és ugyanolyan lehetőségeket kínál a magányos és közösségi élet előnyeinek minél harmonikusabb ötvözésére. A rendben ez a női ág viszonylagos autonómiát élvez, külön generális káptalannal.

A CELLA SIVATAGA

A szemlélődő élet minden más formájához hasonlóan a karthauzi kolostort is a sivatagba való hívás jellemzi, a Sínai sivatagában a héber nép, és magának az Úrnak a nyomdokain haladva, aki nyilvános életét így nyitotta meg, majd gyakran vonult oda vissza, hogy virrasztva és imádkozva találkozzon Atyjával. Krisztus életének számos olyan jellegzetes összetevője közül, amelyet utánozhatnak azok, akik követni akarják őt, a karthauzi szerzetes felelőssége a magányos ima időszakainak meghosszabbítása az Egyház és a világ szívében. Ő azok közé tartozik, akik – II. János Pál pápa *Vita Consacrata* című zsinat utáni buzdítása szavaival élve – úgy döntöttek, hogy "követik a hegyen imádkozó Krisztust" (14.).

A magány karthauzi formája mindenekelőtt a világtól való meglehetősen radikális eltávolodást jelent, a klauzúrában folyó életnek köszönhetően, ami a világgal való kapcsolat következetes csökkentését jelenti. A közeli családtagok évente egyszer vagy kétszer látogathatják meg, de a barátok vagy ismerősök látogatásai kivételesek. A postai küldeményeket szándékosan korlátozzák, és az előljáró engedélyre van szükség. Nincs rádió, televízió vagy újság. Ami fontos az egyház és a világ híreiből, annak nagy része azon keresztül jut el a szerzetesekhez, amit a perjel oszt meg a vasárnapi káptalanon. Néhány teológiai és spirituális folyóiratot körbeadnak celláról cellára. A heti közös sétát, a híres "*spaciment*"-t leszámítva a klauzúrát kizárólag egészségügyi szükségletből kifolyólag hagyják el. És ennyit a külvilággal való kapcsolattartásról.

De a magányt még jobban elmélyíti a cellában, vagy inkább a remeteségben való tartózkodás, amely a karthauzi szerzetes rendelkezésére áll. Ez a remeteség egy valódi kis házhoz hasonlított, amely magából a cellából áll imasarokkal, valamint műhelyből, sétálófolyosóból, kis kertből, ahol a magányos szerzetest senki sem láthatta, és fáskamrából, ahol télire tűzifát tárolhat.

Azt mondhatnánk, hogy a karthauzi testvér úgy érzi, ennek a belső térnek "szentelődik", ami a küzdelem, de egyben az Úrral való találkozásnak is színhelye. Csak az éjjeli vigíliára, a konventmisére és a vesperásra hagyja el, a többi imaórát a cella oratóriumában végzi. Ami a cellából való egyéb távolléteket illeti (például a könyvtárba, a perjelhez vagy a lelkiatyához), a testvér úgy szervezi meg azokat, hogy a lehető legkevesebb időt töltsön azon a helyen kívül, amely leginkább a sajátja.

E meglehetősen szigorú cellába való visszavonulás révén a karthauzi hivatás még mindig hasonlít a nyugati középkor számos rekluzájának hivatásához. Így karthauzi szertartás mind a mai napig a középkori rekluzák rítusából származó ősi imát, az *inclusio*-t, használja, amit a perjel mond el a novícius felett, amikor ez utóbbit beöltöztetése után ünnepélyesen a cellájába vezetik. Szent Bernát szavaival élve, a novícius ezentúl *amore Christi inclusus* lesz, azaz [bezárkózott] remete Krisztus szeretetéért.

Hiszen a szerzetes nyilvánvalóan Krisztushoz való kizárólagos ragaszkodását igyekszik majd kifejezni e magány szigorával és örömeivel egyaránt. Ahogyan csakis Krisztusnak a szerzetes iránti megelőző szeretete adhat magyarázatot arra, hogy így a remete a "benne való maradást", "szeretetében, szárnyai árnyékában, arcának titkában lakozást" válassza. A nemrégiben megjelent Karthauzi Konstitúciók egy szakasza így írja le, hogy mire is számíthat a remete ebben az elzárkózásban: "Aki megingathatatlanul kitart a cellában, és hagyja magát tanítani általa, arra törekszik, hogy egész létezését egyetlen folytonos imádsággá tegye. De nem léphet be ebbe a nyugalomba anélkül, hogy ne menne át egy kemény küzdelem megpróbáltatásain: ezek egyrészt azok a lemondások, amelyeknek a keresztet bensőséges ismerőjeként veti alá magát; másrészt az Úr látogatásai, aki azért jön, hogy próbára tegye, mint aranyat a tűzben. Így, a türelem által megtisztulva, a Szentírásón való kitartó elmélkedés által táplálva és megerősítve, a Szentlélek kegyelme által szívének mélységeibe bevezetve, ezentúl nemcsak szolgálni fogja Istent, hanem arra is képes lesz, hogy feltétel nélkül ragaszkodjék hozzá" (Konstitúciók 1, 3, 2). Az utolsó mondatot Saint-Thierry Vilmos, a Mont-Dieu nevű monostor karthauzi szerzeteseihez intézett, fentebb már említett *Aranylevél* című művéből kölcsönöztük: "Másoknak az Isten szolgálatának szerepe, nektek pedig az, hogy ragaszkodjatok hozzá". Vilmos pedig hozzátette: "A többieknek a benne való hit, a tudás, a szeretet és a tisztelet szerepe; nektek pedig az ízeletés, a beléje való behatolás, az ismeret és az élvezet szerepe" (*Aranylevél*, 16). Erre tanít a cellában való kitartás, a sivatagi atyák egy ősi mondása szerint, amelyet a *Krisztus követése* is átvett: "Ülj a celládban, az mindenre megtanít" (*Atyák mondásai*. Mózes atya, 6.).

KÍSÉRTÉSEK A SIVATAGBAN :

EGY EGYHÁZI TAPASZTALAT

A Szentírás egyetlen szövege sem magyarázza meg jobban a sivatagban zajló próbatétel jelentőségét, mint az a szöveg, amelyben egy deuteronomista írástudó arról a tapasztalatról elmélkedik, amelynek Isten népe a kivonulás idején a sivatagban töltött negyven év alatt ki volt téve. "Emlékezzetek az egész útra, amelyet az Úr, a ti Istenetek negyven éven át vezetett a pusztában, hogy szegénységbe taszítson benneteket; így próbára tett benneteket, hogy megtudja, mi van a szívetekben, és hogy meg fogjátok-e tartani parancsolatait vagy sem. Szegénnyé és éhezővé tett téged, és mannát adott neked enni, amit sem te, sem atyáid nem ismertek, hogy rádöbbenj, az ember nem csak kenyérral él, hanem mindazzal, ami az Úr szájából származik" (MTörv 8,2-3). A sivatag kísértései ugyanilyen szükségesek voltak Jézus számára, aki e világba lépve magára akarta venni az emberiség minden gyengeségét és

szegénységét. Végző soron ezek nem az ő kísértései voltak, hanem a mieink. Jézus ezeken keresztül tudott úgymond érintkezésbe lépni a bűnös ember hármasszerű betegséggel – az érzékiséggel, a pénzzel és a hatalommal –, hogy aztán Isten Szava által és a Lélek erejében győzedelmeskedjen felette.

A magány ugyanis, függetlenül attól, hogy milyen is a konkrét környezet, általában késedelem nélkül felmutatja kettős arcát a hozzá közeledő jelöltnek. Az oly romantikus sivatag gyönyöreiről szóló lírai énekés nem tart sokáig. Később, sokkal később, amikor a remete már átkelt a kísértés tüzes kohóján, és csak a benne munkálkodó feltámadt Krisztus ereje által marad életben, képes lesz ismét énekelni őket, végre teljesen őszinte hangsúllyal. De előbb – kérélnélhetetlenül – kísértés vár rá. Először is a magány ólomtakaróként kezdi nyomasztani. A múlt napok szürkesége, egyhangúsága unalmat szül. A külső, szórakoztató tényezők hiánya önmagába taszítja a magányban élő, és mindazokba az eddig be nem vallott vágyakba, amelyek még mindig ott nyüzsögnek a szívében, és amelyek most már bevallhatatlannak bizonyulnak. A lakott világ nyüzsgésében ezek a vágyak csak szunnyadtak. Most felébrednek, és rohannak, hogy elfoglalják az immár rendelkezésre álló területet, még a szíve legdrágább zugaiban is, és még a Biblia olvasására és a szív imájára szánt idő alatt is. Az ördögi lelkek, amelyeket olyan festők, mint Jérôme Bosch vagy Salvador Dalí, vagy olyan írók, mint Gustave Flaubert, Szent Antal és tanítványai körül ábrázoltak, csupán kivételései annak, amit a magányos ember önmagában felfedez a bűnből és a gyengeségből. A magányos jelölt hamarosan teljesen meggyőződik arról: ő sem jobb, mint bárki más. A magány megszabadítja minden illúziójától és mítoszától¹. Megtanítja őt arra, hogy egyszerűen ember legyen, gyenge és nincstelen ember, aki a szenvedélyek teljes skáláját érzi magában, a legtestiesebbtől a legkifinomultabb lelkiig, de aki most már kizárólag Isten kegyelmének és hatalmának van kitéve – ha Isten is úgy akarja. De néha, némi ideig ebben se lehet biztos.

Az ilyen tapasztalat kockázatokat rejt magában. Mindenesetre mélybehasító és döntő lesz. Nem annyira az unalom és a látszólagos haszontalanság érzése miatt, amelyek soha nem szűnnek meg a magányos ember szívében, hanem azért, mert felismeri radikális gyengeségét, azt, hogy képtelen kitartani a pusztában, hacsak nem történik valami csoda, amelyre úgy érzi, hogy nincs joga. Nemde az a magányos embert érő legveszélyesebb kísértés, hogy bizonyos kényelmet teremtsen, és ebbe helyezkedjen el – magányos aktivizmus, frenetikus olvasás –, hogy enyhítse az isteni hívás nyomását? Egy bizonyos – végző soron pogány – lelkiesség talán hozzászoktatta ahhoz, hogy a magányt az erők otthonának tekintse. "Der Starke ist am mächtigsten allein!" – hirdette Goethe – "Az erős ember sohasem olyan erős, mint amikor egyedül van!"² Ebben a magányban azonban a magányos ember kétségbeesetten szembesül legnyilvánvalóbb gyengeségével. Ahogyan már a Második Törvénykönyv szerzője írta: Isten a pusztába vezeti népét, "hogy elszegényítse" (MTörv 8,2). Nincs más olyan sivatag, amely hitelesen "keresztény" lenne.

A sivatagi lelkiesség egyik mestere, Evagrius Ponticus a IV. században még egy szakkifejezést is kitalált annak a kétségbeeséssel határos fáradtságérzésnek a leírására, amely ilyenkor a magányos szívében meglepedhet, és amely kifejezés máig fennmaradt nyelvünkben, de jelentősen legyengített jelentéssel: *acedia*. Evagrius leírása az akédiáról feltárja milyen pszichológiai és spirituális mélységig hatol, ez a megtisztulás, amely az emberi

szívben végbemegy. Egészen a gyökerekig kérdőre vonja. Legtöbbször mindez azzal az érzéssel jár együtt, hogy Isten távol van vagy teljesen hiányzik. Az Isten hiányának ez a benyomása, amelyet másik neve "elhagyatottságnak" egy olyan Isten által, aki előtt a magányos ember szelíden és alázatosan kitart, közelebb hozza őt a modern ember számára leginkább ismerős vallási tapasztalatok egyikéhez. Istent gyakran úgy tapasztaljuk, mint a nagy távollévőt. Néhány évvel ezelőttig ateistáknak nevezték volna magukat, ez a kifejezés mára kiment a divatból, és könnyen felváltja az agnosztikusok kifejezés. A látszat ellenére az ilyen élmény valóban "vallásos", és a magányos ember végül nagyon közel érzi magát hozzá. Sőt, nem azt az Atya által való látszólagos elhagyatottságot jeleníti-e meg benne, amelyet Jézus a saját magányosságának szívében a Golgotán tapasztalt meg: "Atyám, Atyám, miért hagytál el engem?" (Mt 27,46). A modern idők egyik nagyszerű apácája, Lisieux-i Szent Teréz a halála előtti évben a végsőkig átélte ezt a megpróbáltatást, sőt, egészen odáig ment, hogy nem merte leírni az őt akkoriban mozgató érzéseket, mert félt, hogy istenkáromlás vétkébe esnék. "Szeretett Anyám, a kép, amelyet a lelkemet elhomályosító sötétségről akartam önnek adni, olyan tökéletlen, mint egy nyers vázlat a modellhez képest, mégsem akarok tovább írni, félnék, hogy istenkáromlást követek el [...]; még attól is félek, hogy túl sokat mondtam" (Összes művek, C kézirat).

A szemlélődő ekkor – mint mondták – mindenkinél jobban "az ateizmus szakértőjévé" válik. Egy ilyen tapasztalatnak egyáltalán nem kellene megzavarnia őt. Érzéseink és szavaink túlságosan korlátozottak ahhoz, hogy Istent mindenestül kiismerjük. A hívő ember nem képes Istent megragadni. Mivel minden alkalommal újra és újra meg kell halnia a róla alkotott elképzeléseinek, a róla szóló emlékeinek, nem tud szabadulni attól a benyomástól, hogy Isten halott. Ez része az igazságnak. Van ugyanis egy Isten, aki primitív félelmeink és szorongásaink kivetítésének gyümölcse, és aki valójában nem létezik. Az igazi Isten végtelenül túl van mindezen, és nem kerülhetjük el ösztönszerű Isten-képzeteink világegyetemének keresztre feszítését, mielőtt megsejthetnénk, hogy ki is ő valójában. Ez a tapasztalat hasonlít a valódi halálhoz, és a magány a leghatékonyabb olvasztótégelye. Nem csoda, hiszen senki sem láthatja Isten, hogy életben maradna: ő emésztő tűz (Zsid 12,29). A magányos élet egyes mesterei odáig mentek, hogy a szerzetes celláját Krisztus húsvéti sírjához hasonlították, ahol "Krisztussal együtt elrejtőzve él Istenben", várva a feltámadás dicsőségének kinyilatkoztatását. Nagyszombaton még ma sem tartanak istentiszteletet a karthauzi kolostor templomában, és a karthauzi szerzetes nem hagyja el a helyét, így a cella szentségén keresztül azonosul Jézus húsvéti halálával.

A magányos ezentúl ott fog állni saját szíve szakadékának küszöbén, mint egy koldus, aki tétova és bizakodó kezét nyújtja, egy üres kezet, amelyet csak Isten szeretete tölthet be. Szűkmarkúan vagy a túláradóan? Azonnal vagy csak egy hosszú várakozással töltött élet után? Nem tudná megmondani, s csak annyit tud, hogy se nem követelhet semmit, se nem panaszkodhat semmi miatt. Ebben az éjszakában azonban, amelyről nem tudja, hogy egyre mélyebbre süllyed-e a sötétségbe, vagy már a nappal felé hajlik, egyre inkább meg van győződve arról, hogy Isten mindenkit, kivétel nélkül mindenkit be fog tölteni, messze túl azon, amit kérni vagy sejteni mert volna. Apránként a sivatag gyümölcsöt terem. A kegyelem ritmusára váltakozik a sivárság és a mélységes öröm. A megpróbáltatás órája: Isten távollétének, sőt látszólagos halálának tisztító, de jótévő tüze. Látogatásának órája: arcának

váratlan ragyogása, mint vakító fény a szív mélyén. Egyfelől kizárva érzed magad a világ többi részétől, és "a föld söpredéke vagy" (1Kor 4,13), másfelől hirtelen mélyen összekapcsolódsz minden emberrel "a föld szívében" (Mt 12,40), vagyis a világ szívében. Olyan ez, mintha darabokra hullanánk, és kizökkennénk szokott kerékvágásunkból, hogy elveszítsük életünket (Lk 17,33), majd visszanyerjük önmagunkat, és ráismerünk legmélyebb önazonosságunkra abban az új névben, amelyet csak Jézus ismer (Jel 2,17), és amelyet az imádságban a fülünkbe súg. A magányban élő így napról napra megtanulja benépesíteni magányát a benne lassan kibontakozó imádsággal, az őt lecsupaszító bánatban éppúgy, mint az őt betöltő örömben. Ettől kezdve a magány és az imádság összeilleszkedik. Végül tökéletes harmóniára jutnak. A magány az imádság megszokott színtere lett, ahol a szárazság és a vigasztalás követik egymást, sőt kiegészítik egymást, míg végül az imádság belakja a magányt, a magány pedig hordozza az imádságot, mint az anya méhe a gyümölcsöt (Saint-Thierry Vilmos, *Aranylevel.* 34).

A "NYUGALOM"

Ez az Istennel való igazi küzdelem, a magányban élő személyes szegénységén keresztül, egy napon bámulatos békéhez vezet, de ez máshonnan fog jönni. Azért tartott ilyen sokáig a megpróbáltatás, hogy a szerzetes ezt felismerje. Ez az érzés apránként fog behatolni a szívébe, először észrevétlenül, mert átmenetileg a küzdelem belső zűrzavara mögé rejtőzik. Ez azonban egy fontos lelki esemény jele, nevezetesen annak, hogy az a "isten tudatalatti", amelyet minden megkeresztelt ember a szívében hordoz, anélkül, hogy általában konkrétan érezné gyümölcseit, lassan a tudata felszínére kerül: az isteni és szentháromságos élet, amelynek ő maga a temploma és szentélye. Ennek az érzésnek a kifejezésére, amely annyira jellemző a keresztény misztikus tapasztalatra, és érthetetlen azok számára, akik nem élték át, a hagyomány egy különleges kifejezést alkotott, amely a kereszténység minden nyelvén megtalálható, és amelyet már említettünk, hiszen Brúnó írásaiban is találkoztunk vele. Ez a kifejezés egy lényeges elemét próbálja leírni. A bizánci hagyomány ezt *heszikhianak*, nyugalomnak nevezte, ami a mai napig megmaradt a *heszikhasztá* kifejezésben, amely továbbra is a kizárólagosan a magányos életnek szentelt szerzeteseket jelöli. A szíriai hagyományban több ilyen kifejezés is található, amelyek közül a leggyakoribb, a *shelyô*, minden tevékenység hiányát és az isteni cselekvés abszolút elsőbbségét hangsúlyozza. A latin hagyomány sem szűkölködik kifejezésekben, amelyek közül a legbeszédesebb kétségtelenül a *quies*, a nyugalom, amely Nagy Gergelynek köszönhetően vált népszerűvé, de már az első szerzetesi iratok régi latin fordításaiban is jelen van.

A francia nyelvben szívesen felelevenítenénk a *quiétude* kifejezést, amely a XVII. századig nagyon is divatos volt, ha nem terhelné ugyanakkor kétértelműség, egy szerencsétlen vita következtében, amely már nem teszi lehetővé, hogy *quiétiste*-nek nevezzük a szemlélődő életnek szentelt remeteéletet. De még mindig megengedhető, hogy a *heszikhasztá* kifejezést a bizánci hagyományból kölcsönözzük. Nemde a karthauzi szerzeteseknek jutott egyszer eszükbe, hogy egyik kolostorukat *Le Reposoir*-nak ["Pihenőhelynek"] nevezzék, Szavójában,

ahol ma egy karmelita kolostor van, ami pontosan a *hesychastirion* kifejezés fordítása, amelyet a görög szerzetesek szigorúan szemlélődő kolostoraiknak tartottak fenn?

Hogy ezt a belső nyugalmat átalakult belső érzékszerveinek szelídségében vagy a hit még mindig viszonylag átláthatatlan fátylán keresztül éli meg, nem magától a magányostól függ. Ezt az őt érintő isteni pedagógia irányítja, amelynek értelme csak a túlvilágon tárul fel előtte. Ezen a világon, várakozva, csak annyit kell tennie, hogy teljes mértékben elérhetővé teszi magát annak az Istennek minden kívánsága és vágya számára, aki egyben völegénye is. Senki sem írta le jobban ezt a remete lelkiségre oly jellemző, a tökéletes szeretet szinonimájának tekinthető önátadást, mint Dom Pierre Doyère OSB a *Dictionnaire de spiritualité* nyugati remeteségének szentelt cikkében (IV, 953-982; 979. oszlop): "Az imádság e csúcsait a remete saját vándorlása számára elérhetetlennek tartja. Még ha kívánatos célnak is látja őket, tudja, hogy egyedül Isten vezetheti oda. Kalandozása kezdetén az isteni hívás csak a bűnbánat, a szegénység, az alázat, a csend és a küzdelem kivételes fegyelmén keresztül engedi meglátni őket. A remete nem azért keresi a sivatagban menedékét, hogy egyéniségét tökéletesítse, sőt még csak nem is azért, hogy megvédje, hanem hogy feloldja azt – ami a legkevésbé sem érzélgős áldozat –, és hogy magából csak azt a kitapinthatatlan hasadékot tartsa meg, ahol az egyedüli Jelenlét megőrizhető. Ha Isten, kegyelmének korlátlan ura, elfogadná fájdalmas rejtett aszkézisét anélkül, hogy a lelket bensőségesebb misztikus vigasztalásokra és örömökre hívná, a remete alázatossága a legkevésbé sem lenne meglepve vagy keserű".

LELKI SZABADSÁG

Kívülről nézve a karthauzi élet azt a benyomást keltheti, olyan keretet mutat, amelyet szilárdan alátámasztanak a szabályok, aszketikus gyakorlatok és többnyire kötött, szóbeli imák, s egy olyan rendszer, amelytől aligha várható, hogy rugalmasabbá váljon, vagy lehetőséget nyújtson bármiféle elkalandozásra. Való igaz, hogy a magányos életbe való beavatás kezdetén a novíciusnak szüksége van egy viszonylag pontos menetrendre, amelynek tiszteletben tartását kéri tőle, és amely nélkül – a spirituális utakon még tapasztalatlanul – a végén csak körbe-körbe járna, vagy az első benyomásoktól elragadtatná magát. De itt, talán még inkább, mint másutt, a külső szabály csak a "pedagógus" (vö. Gal 3,24) szerepét tölti be a lelki szabadság felé vezető úton, amelynek fokozatosan rá kell ébresztenie őt a belső szabályra, amely a Szentlélek maga a szíve mélyén. A képzés éveinek befejezése után a cellában élő karthauzi szerzetes bizonyos szabadságot élvez, hogy lelki Atyja tekintete alatt a nagyobb lelki haszon érdekében szervezze napjának tevékenységeit. Ezt kéri tőle nemcsak az egész nagy remete hagyomány, hanem a legutóbbi Konstitúciók egyik cikkelye is, amely összefoglalja a karthauzi szerzetes életét. "Célunk fenntartása sokkal inkább függ az egyes emberek hűségétől, mint a törvények halmozódásától, a szokások javíthatóságától, vagy akár a perjel tevékenységétől. Nem lenne elég, ha engedelmessé válnánk nekik, vagy ha pontosan betartanánk az alapszabályok betűjét, ha nem tudnánk azt is, hogyan hagyjuk magunkat a Lélektől vezetni, hogy a Lélek szerint érezzünk és éljünk. A szerzetes új létének kezdetétől fogva magányba helyezve találja magát, és saját döntéseire van bízva. Már nem gyermek,

hanem ember: ne engedje tehát, hogy az első szél ide-oda fújja, hanem tudja felismerni, mi tetszik Istennek, és belülről fakadó módon alkalmazkodjon hozzá, józan bölcsességgel megvalósítva azt a szabadságot, amelyért Isten gyermekeként felelős az Úr előtt. Senki se bízson azonban a saját ítélőképességében: mert aki elmulasztja megnyitni szívét egy biztos vezető előtt, az megkülönböztetés híján azt kockáztatja, hogy kevesebbet halad előre, mint kellene, vagy kimeríti magát a túl sok futással, vagy elalszik a tétovázással" (Konstitúciók, 4, 33, 2).

AZ EGYHÁZ ÉS A VILÁG SZÍVÉBEN

Egy híres IV. századi sivatagi atya, Evagrius Ponticus, aki a filozófus mesterségét űzte, mielőtt visszavonult volna a sivatagba, vett olyan aforizmával írta le a szerzetesek helyét az Egyház szívében, amelyet a karthauzi szerzetesek Konstitúciója is idéz: "A szerzetes az, aki mindenkitől elszakadt és mindenkivel egyesült" (4, 34, 2). Tizenhat évszázaddal később a Gyermek Jézusról nevezett Szent Teréz pontosítja a szemlélődők szerepét Krisztus misztikus testében, amikor a szív és a szeretet szerepét tulajdonította nekik. Félúton a kettő között, a XII. században Clairvaux-i Szent Bernát egy, csak nemrég megtalált és ezért kevésbé ismert szövegben egy kevésbé magasztos képet használt, a belek képét. De oly módon értelmezi azt, hogy Lisieux-i Szentje magára ismerne benne. Bernát számára a szerzetesi élet különös módon az Egyház "beleit", a *venter Ecclesiae*-t, annak támaszát, fenntartóját és *sustamentumát* jelenti: "Mert a belekből – magyarázza – a táplálék az egész testben szétoszlik". Ugyanígy a szerzetesek szerepe abban áll, hogy a lelki nedvet továbbadják a felelős pozícióban lévőknek és az alattuk állóknak egyaránt".

Az *Umbratitem* című apostoli konstitúcióban, amely 1917-ben jóváhagyta a rend új Konstitúcióit, miután azokat az egyházjoggal harmonizálták, XI. Pius a szemlélődő életet úgy méltatta, mint ami "sokkal hasznosabb" (*multo plus*) az Egyház fejlődésére, mint azok munkája, akik ténylegesen az Úr földjeit művelik. De talán nem szükséges a keresztény élet értékét az apostoli vagy egyéb hatékonyság mércéjével mérni. Talán jobb lenne, ha megpróbálnánk Isten szemszögéből nézni, ahogyan Ő nézi és értékeli, ahogyan nemzedékről nemzedékre nem hagy föl azzal, hogy lelkeket vonzzon, hogy magukhoz öleljék. Ezt pedig a kritikák és félreértések ellenére, amelyeket mindig is kiváltott. Kritikák és félreértések, amelyek, gyakran ebben a szekularizált világban, még a hívők körében is, bizonyos hallgatóságot nyernek, úgy tűnik, nem ingatják meg azoknak a hitét és meggyőződését, akik valóban erre nyertek hivatást. Ők tapasztalatból tudják, hogy mennyire az egyház és a világ középpontjában vannak, még ha el is vannak választva mindenki mástól; és mindeneleképp azt, hogy Isten mennyire kimutatta irántuk ki nem érdemelt kegyelmét azzal, hogy kiválasztotta őket a szolgálat végzésére. Mert végső soron Isten oldalán találjuk meg a döntő igazolását annak az életnek, amelyet teljes egészében a vele való közelség keresésének szentelünk. Elsősorban az ok, hisz ő akarta így. Mintha minden nemzedékben néhány lelket magának akarna fenntartani, akiknek már itt a földön teljesebben kinyilatkoztatja magát, és különleges bejárásokat akarna nyitni, amelyeken keresztül az egész világra kiáradhat. Senki

sem választhatott volna ilyen hivatást, hacsak előzőleg nem vonzotta volna ellenállhatatlanul egy olyan Isten, aki már elhatározta, hogy így adja magát. Ebben az értelemben nem annyira a szemlélődő életnek az egyházzal és a világgal kapcsolatos hatékonysága a kérdés, hanem inkább az Istenhez való viszonyának helyénvalósága. Az az öröm, amelyet Isten saját magának szerez egyesek szemlélődő életén keresztül, végül kegyelemként visszaáramlik egész teremtett világra.

A karthauzi szerzetes semmi másért, csakis ezért él. Egyházi tevékenysége nagyon korlátozott, akárcsak a prófétáé, aki a sivatag küszöbén, a fohászkodás és imádság oldott és ráhagyatkozott erőfeszítésével jön, hogy hirdesse azt az egyetlen szót, amelyért, tudja, Isten küldte őt. Egyedül ezt a szót suttogja. Folyamatosan kimondja a transzcendens és titokzatos Isten nevét, aki oly messze van és nehezen elérhető, és az ő szeretett Fiának nevét, aki egyszerre oly közel van, és mégis mindig rejtve a tekintetek elől, de a *heszikhia* hosszú gyakorlata megtanította arra, hogy valahogy mégis cselekvően jelen vannak a szíve legbelsejében.

Arra hivatott, hogy mostantól kezdve itt "lakjon", gyengéden meggyökerezve a Szerelmese Nevében, anélkül, hogy azon aggódna, mit gondolnak róla az emberek, anélkül, hogy hiábavalóvá vált kérdéseket tenne fel. Önmagát így átadva az Úrnak, minden eddiginél jobban átadja magát testvéreinek, alázatos gyengédséggel, megbocsátással és rendelkezésre állással túlaradó lényé alakulva át. Nincs más szolgálata az Egyház szívében, mint engedni, hogy Jézus Lelke formálja őt, és az ő képmására formálja, felmentve minden külső szolgálattól, annál szabadabb, anélkül, hogy elhagyná pusztaságát, a Lélek szolgálatára, a dicsőítés és a közbenjárás szolgálatára.

A már önmagában is teljes mértékben érvényes karthauzi élet a tanúságtétel értékével is bír. Ahogy a hívek és a világ előtt megjelenik, nem mulasztja el, hogy kérdéseket vessen fel, amelyekre a karthauzi a maga módján csendben válaszol. Ahogy a Konstitúció mondja: "Hivatásunk által kizárólag Őhöz fordulva, aki van, tanúságot teszünk a földi valóságok által túlságosan elmerült világnak arról, hogy rajta kívül nincs Isten. Életünk azt mutatja, hogy a mennyei javak már itt a földön is jelen vannak; ez a feltámadás előhírnöke és a megújult világmindenség előíze" (4, 34, 3).

Amúgy a magány, így vagy úgy, nemde elkerülhetetlenül részévé válik egy napon minden emberi tapasztalatnak, és még inkább minden keresztény tapasztalatnak? Ebben az értelemben a karthauzi élet emblematikusnak nevezhető minden olyan ember számára, aki végül kénytelen szembenézni magányával: "A szerzetes magánya vagy a remete magánya, sőt a "lelkigyakorlatozó" keresztény viszonylagos magánya is hitelesen a keresztény spiritualitáshoz tartozik. Minden keresztény az Istenhez való visszatérésre törekszik. A megtestesülés misztériuma iránti semmilyen igazi elkötelezettség sem vezet ellentmondásra az isteni Transzcendencia misztériumával, és egyetlen kiválasztott lélek sem ébredhet rá e misztériumra anélkül, hogy meg ne értené, és ne vágyná magányra, amelynek eszményi jelkép a remete sivataga" (Dom Pierre Doyère, art. cit., 981. o.).

1 2024-ben két francia, egy olasz, egy spanyol és egy koreai kolostor létezik.

2 Az idézet valójában Schillertől való: Tell Vilmos, 1.3.

Jegyzetek :

i *Lettres des premiers chartreux*, Sources Chrétiennes 88, éd. du Cerf, 3. fejezet.

ii *Ma Serra San Bruno* karthauzi monostor néven ismert.

iii Brúnó számára csak jóval később, 1193 körül készült síremlék, amikor is földi maradványait a Santa Maria templomba szállították, amely nagyon közel van a calabriai alapítás helyszínéhez. Az eredetileg a templom kövezete alá temetett ereklyét Brúnó szentté avatását (1514) követően a templom szentélyébe helyezték át, ahol a mai napig őrzik.

iv Bernard Bligny *Saint Bruno le premier chartreux* című könyvében éleslátóan számol be Brúnó szentté avatásának körülményeiről: "Meglépő lehet, hogy az egyház ilyen sokáig várt azzal, hogy őt az oltárra emelje, amikor más karthauzi szerzeteseket, például Anthelme de Belley-t és Hugues de Lincoln-t már jóval előtte szentté avatták. Ennek első oka az, hogy a pápák a XII. és a XIII. században is főként püspököket, köztük szerzetes-püspököket avattak szentté, amit Szent Brúnó elutasított: a cél az volt, hogy a püspökség érdemeit felmagasztalják, amely a 950 és 1050 között átélt válság után lassan lábra állt és megtisztult. A második ok abban rejlik, hogy a karthauzi szerzetesek, mivel egészen a temetésükig visszavonultak a világtól, csak néma tanúságtételt tudtak felmutatni, amelynek nyomát a hagiográfia nem egy könnyen hasznosíthatta. Égy volt ez Brúnó esetében iskolamesteri időszakával is. Végül van egy harmadik ok is, amely a saját hozzáállásukhoz kapcsolódik. Allergiásak minden nyilvánosságra, ellenségesek a visszaélésekkel szemben, amelyekre a szentek népi kultuszának fejlődése adott okot, csak egyetlen dicsőségre törekedtek, a Fentiekre, "a pátriárkák, próféták, apostolok, vértanúk, a hitvallók és a szüzek, a Paradicsom virágainak társaságában". Ehhez a látásmódhoz, amelyben a karthauzi Adam Scotus Fra Angelico előképe volt, hozzá kell tennünk a testi burkokkal szembeni érdektelenségüket a halhatatlan lélekkel szemben, és mindenekelőtt a csodáról alkotott, az általános szemlélettől – amely csak rendkívülit jegyzi meg – eltérő felfogásukat. Guidó már a "Szent Hugó, Grenoble-i püspök élete" című (1134 és 1136 között írt) művében, a 23. 47. és 48. §-ban nagyon világosan kifejtette ezt, dicsérve a "mindennapi szentséget", amely a keresztény számára abban áll, hogy "Istent a szívében őrzi". Mármost a vértanúság mellett a látható, nyilvánvaló csoda nyitotta meg az utat a szentté avatáshoz – és Brúnó ez utóbbiban sem tündökölt különben, mint ahogyan az előbbi sem szenvedte el".

v Hugues de Châteauneuf-öt, aki alig három éve volt Grenoble püspöke, nagyon foglalkoztatta egy álom: "Álmában – írta Guidó, bizalmasa és életrajzírója 1134-ben – látta, hogy Isten a Karthauz magányában lakhelyet épít dicsőségére, és hét csillag mutatja neki az utat" (Szent Hugó élete (+1132), 3. fejezet, n. II., PL 153). Miközben a prelátus azon töprengött, hogy vajon ez csak egy jelentéktelen álom volt-e, vagy a Magasságbeli valami szent vállalkozásra

akart utalni, látogatókat vezettek elé. A jövevények, akik heten voltak, teljességgel az isteni tökéletességek kizárólagos szemlélésének akarták szentelni magukat, és egy elhagyatott helyet kerestek, ahol a világtól távol ennek a hivatásnak szentelhetik magukat. Amint Brúnó, a kis csoport szószólója megfogalmazta kérését, Hugó megértette, hogy Isten kinyilvánította akaratát. 1084 júniusában, Keresztelő Szent János napján úgy döntött, hogy egyházmegyéje legelhagyatottabb helyére, a Chartreuse hegységbe vezeti a kis csoportot: arra a helyre, amely később a "karthauziak" nevet adta nekik. (Részlet a *L'Ordre des Chartreux, par un Chartreux* című könyvből, AAVC kiadásában).

[vi](#) Ez a katasztrófa 1132. január 30-án, szombaton történt, fél évszázados karthauzi jelenlét után az eredeti helyszínen.

[vii](#) Egy fiatal rendtag tanúságtétele, amelynek a "Jákob küzdelme" címet adta, jól illusztrálja a lényegét: "Isten ellenáll a kevélyeknek, és kegyelmet ad az alázatosoknak" (1Pét 5,5). A sivatag: tisztító tűz. A magányban mindaz, ami igazán vagyunk, a felszínre jön. Mindaz az alávalóság, amit hagyunk magunkba férkőzni, nyilvánvalóvá válik, minden bennünk lévő gonoszság lelepleződik. Felfedezzük saját nyomorúságunkat, mélységes gyengeségünket, abszolút erőtlenségünket.

Ezen a ponton már lehetetlen elrejtetni azokat az alakoskodásokat, amelyekkel elrejtjük sajátmagunk elől önmagunk azon vonásait, amelyeket nem szeretünk, és főleg amelyek oly távol állnak annak a vágyától, Aki mindent lát és mindent áthatol. Világossá válik, hogy túl könnyen igazoljuk magunkat azzal, hogy hibáinkat jellemvonásoknak tekintjük. Itt sebezhetővé válunk; nincs menekvés. Nincs kikapcsolódás, ami tompít, nincs mentség, ami feloldoz. Lehetetlen elkerülni, hogy szembesüljünk azzal a valósággal, amik vagyunk, hogy elfordítsuk a szemünket a kíméletlen nyomorúságtól, amely teljesen meztelenül hagy bennünket.

Ezen a ponton megrepednek a hamis építmények, mindazok a falak, amelyeket azért építettünk, hogy megvédjük magunkat. Mert ki tudja megmondani, milyen gyakran igyekszünk becsapni magunkat, legalább annyira vagy még inkább, mint mások! De az isteni valóságok beképzelt ismerete szertefoszlik azelőtt, aki az Egészen Más marad.

Ez egy meredek út, sötétben, tapogatózva, egyedül a hit által vezetve, de az igazság útja. Minden egyéni biztonságérzetünk fennakad az ösvény tövisein, és magunkra hagynak ezzel az egyetlen bizonyossággal: magunkban semmit sem tehetünk.

Ott vár ránk Isten, hisz mi csak egy üres edényt lehet megtölteni, és ha meg akar tölteni minket önmagával, akkor előbb meg kell fosztania minket mindattól, ami bennünk felzsúfolódik. Ahhoz, hogy végtelenül finom művet alkosson, az isteni Művésznek ellenállás nélküli anyagra van szüksége. Keze akkor képes lesz arra, hogy nyomorúságunkból olyan csodákat hozzon ki, amelyek rejtve maradnak a szemünk előtt. Minden örömünk az lesz, hogy hagyjuk, hogy átformáljon bennünket az, akinek a neve: Szeretet.